

Makedonija: KOREKTNI UDŽBENICI, INSTRUMENTALIZIRANI MEDIJI

NACIONALNI MITOVI I OBRAZOVANJE

Makedonija:
KOREKTNI UDŽBENICI, INSTRUMENTALIZIRANI MEDIJI

Mitovi sami po sebi su iskrivljena slika realnosti i vrlo često nisu u skladu s historijskim činjenicama, posto etnikum ili socijalna grupa koja ih kreira, pomoću njih želi stvoriti idealiziranu sliku onoga što će zadovoljiti njene interese i najčešće neostvarene ambicije i pretenzije. Najbitnija karakteristika mitova je to što se prenose usmeno s generacije na generaciju i, u određenom trenutku, odgovarajuće političke i ukupne socijalno-ekonomske prilike mogu samo zagrijati nacionalne emocije i zaoštriti međuetničku mržnju što rezultira ratnim konfliktima. Upravo područje bivše Jugoslavije je puno primjera koji su corpus delicti megalomanije nacionalnih mitova, iskrivljenih slika realnosti vađenih iz "Pandorine kutije" historije zbog čega je i napravljena pustoš i prolivena silna krv na prostorima bivše SFRJ.

Opis najznačajnijih mitova

Prilikom izdvajanja nacionalnih mitova na prostoru Republike Makedonije, treba prvenstveno imati u vidu najveće etničke grupe, Makedonce i Albance, koji imaju najznačajniji uticaj i koji su bili najviše eksponirani u proteklih deset godina gledano od osamostaljenja Makedonije iz SFRJ.

Kod Makedonaca najaglašeniji su mitovi o VMRO-u (Vnatrešnoj makedonskoj revolucionarnoj organizaciji) koja je postojala od kraja 19. vijeka do tridesetih godina 20. vijeka, i iz koje vuče korijen samobitnost Makedonaca kao nacije, pošto su se preko aktivnosti upravo te organizacije po prvi put organizovali za oružanu borbu protiv Otomanskog carstva. Snažan uticaj ima i makedonski mit o caru Aleksandru Makedonskom koji je stvorio najmoćniju državu koja je postojala a zvala se - Makedonija. U predanjima o ovom imperatoru Makedonci se identifikuju kao njegovi nasljednici. Ovi mitovi su bili naročito eksponirani prije desetak godina u vrijeme osamostaljenja zemlje i to najviše od strane prvaka sada vladajuće partije VMRO-DPMNE (koji ustrajno ponavljaju da su nasljednici legendarnog VMRO-a), posebno njenog lidera Ljupča Georgievskog, aktuelnog premijera.

Od zbivanja iz vremena socijalizma mogu se izdvojiti mitovi o borcima za makedonsku nacionalnu stvar koji su završili na ozloglašenom Golom otoku, kao i mit o albanskim političkim zatvorenicima koji su trpjeli žestoku torturu od tadašnjih komunističkih garnitura SFRJ. Zajedničko ovim mitovima stvorenim o ljudima koji su dijelom još živi, jeste mržnja prema komunističkom režimu i, osobito kod albanske populacije, izrazita odbojnost prema SFRJ, temeljena na dokazima o ugnjetenosti i velikoj nepravdi prema

Albancima s Kosova i iz Makedonije u bivšoj Jugoslaviji. Kod Makedonaca je mit o Golom otoku i njegovim žrtvama u političku komunikaciju uveo VMRO-DPMNE a kod Albanaca svi politički faktori u Makedoniji i na Kosovu. Upravo zbog oštrog torture i žrtava koje su dali, albanski intelektualci koji su se borili za svoja ljudska prava, preživjeli bivši politički zatvorenici, sada imaju velik uticaj i poštovanje od strane etničkog albanskog življa i na Kosovu i u Makedoniji. Treba napomenuti da Makedonci, posebno oni mlađi, vrlo malo znaju o torturi iz komunističkog režima u SFRJ posto se s tim pitanjem takoreći i ne sreću tokom svog institucionalnog obrazovanja.

Još jedan mit koji egzistira kod makedonskog dijela populacije, kontradiktoran po značenju s mitom o Golom otoku, jeste ideologiziranje standarda i ekonomske sigurnosti života u SFRJ. Mnogi Makedonci, oni srednje generacije, veličaju ekonomsku sigurnost života u SFRJ a, iskreno govoreći, velik broj njih bas zato i žali za državom koja se raspala.

Naročito kod mlađeg naraštaja u albanskoj populaciji, potenciran je mit o UÇK (Oslobodilačkoj vojsci Kosova), pošto je za njih to oživotvorenje borbe i osvajanje slobode i jednakosti za Albance s drugim balkanskim narodima. Uticaj i ekspanzija ovog mita su veliki, mada je to faktički nemjerljivo. No, u komparaciji s makedonskim mitom o čistoti i bespriječnosti organizacije VMRO, mit o UÇK ima, u najmanju ruku, isto značenje za albansku populaciju u Makedoniji. Ipak, ovaj mit je još uvijek u fazi formiranja.

Značajan je i mit o Kruševskoj republici, stvorenoj u Ilindenskom ustanku 1903. godine (trajala je deset dana), u tadašnjoj borbi za oslobođenje. Za izdvojiti je njen čuveni Manifest u kome se pozivaju sve etničke grupe koje žive na ovim prostorima da se udruže s Makedoncima i da pobjede turskog okupatora. Istorijske činjenice govore da su se pripadnici tri etničke zajednice - Makedonci, Albanci i Vlasi - zajedno borili za odbranu Kruševske republike. Ali, mit o Kruševskoj republici mnogo političara Makedonaca i Albanaca koristi uvijek kad treba smiriti međuetničke tenzije u zemlji, tako što naglašavaju da su etničke grupe oduvijek živjele u zajedništvu na ovim prostorima.

Institucionalno obrazovanje i mitovi

Nakon kratkog opisa mitova, po procjeni sačinjenoj uz saradnju stručnjaka iz obrazovanja i medija te istraživanja obrazovanja kao podloge za nacionalne mitove, nameće se zaključak da je institucionalno obrazovanje relativno neutralno te ne daje prostor za stvaranje nacionalističkih mitova.

Teuta Arifi, profesorica na katedri za albansku književnost na skopskom Filološkom fakultetu smatra da je obrazovanje relativno neutralno i da, ipak, treba posvetiti više prostora u udžbenicima albanskoj istoriji i kulturi. Stoga preporučuje da je međusobno upoznavanje etnosa jedinstven način za međusobnu toleranciju i razumijevanje.

Prema anketi napravljenoj za potrebe ovog teksta - u tri gimnazije, od čega su u dvije učenici mješovitog etničkog sastava (u Štipu "Slavčo Stojmiski",

u Gostivaru "Panče Popovski" i u Skoplju "Zef Ljus Marku"), kao i u dvije osnovne škole (u Djevdjeliji "Krstel Misirkov", i Skopju "Lazo Trpevski") odabrane po slučajnom izboru - po iskazima direktora i profesora, interes učenika na časovima istorije nije ništa veći od onog kojega pokazuju za druge predmete. Evo kazivanja Izmita Durmishija, prvog čovjeka gostivarske gimnazije "Panče Popovski": "Što se tiče ideologije i njenog prisustva u obrazovanju, smatram da je u poređenju s ranijim sistemom bitno smanjena pa čak i marginalizovana ideologizacija u prosvjeti i naročito istoriji. Moram istaknuti da je saradnja s nastavnicima mlađih generacija zaista plodna, posto su prihvatili vrlo lako izmjenjene naučne sadržaje dok se stariji profesori prilagođavaju teže", smatra Durmishi.

Odgovori njegovih kolega iz drugih osnovnih i srednjih škola bili su veoma slični. Njihova globalna ocjena je da je nastavni program iz predmeta istorija obrađen vrlo neutralno, pošto su teme tretirane s aspekta svjetske istorije.

Simeunka Gučeva, direktorica Biroa za unapređenje obrazovanja, stručne ustanove koja priprema naučne sadržaje, tvrdi da je najviše pažnje posvećeno globalnoj, znači svjetskoj istoriji, kretanjima i procesima koji su se pojavljivali u svakoj istorijskoj etapi i kroz tu prizmu se tumače narodi na Balkanu i uticaji tih kretanja na balkanske procese. Nastavni program je racionalizovan i očišćen od svih ideoloških komponenti a reducirana je i faktografija koja je ranije bila preobimna što je rezultiralo slabim interesom učenika i slabim rezultatima. Primjer iz udžbenika za peti razred koji je nov i jedinstven do sada koji je stavljen na probu u započetim obrazovnim reformama: izučava se ukupno desetak lekcija iz makedonske i albanske istorije a ostatak je istorija starih naroda i to posmatranih kroz svjetsku prizmu.

Mitovi u medijima i politici

Makedonski mediji plasiraju mitove jer su po svojoj funkciji najpogodniji za aktueliziranje i stalno ponavljanje. Prema riječima komunikologa Živka Andrevskog koji je ujedno direktor analitičkog centra u nacionalnoj televiziji (MTV), u makedonskom medijskom prostoru vri od mitova. Profesorica Arifi i Andrevski se slažu da MTV previše plasira emisije koje obrađuju tematiku iz hrišćanske religije i smatraju da se time ostavlja prostor za širenje nacionalnih mitova.

Profesorica Arifi je dala jedno vrlo realističko objašnjenje za zloupotrebu nacionalnih mitova od strane političara. Sve političke elite u zemlji plasiraju nacionalizam dok se nalaze u opoziciji i nemilosrdno zloupotrebljavaju nacionalne mitove. I makedonski i albanski političari optužuju svoje političke protivnike da su izdajnici nacionalnih interesa. Kad dođu na vlast odnose se mnogo umjerenije za šta su dokaz i vlade u kojima uvijek učestvuju partije iz dvije najveće etničke grupacije. Zato političari moraju paziti šta govore tokom svojih predizbornih kampanja. Teuta Arifi smatra da se moraju istaknuti tradicija i mitovi o suživotu najvećih etničkih cjelina u zemlji, Makedonaca i Albanaca. "U savremenim uslovima života velikonacionalni mitovi su neostvarljivi i to su činjenice dokazane smrću mnogo nevinih ljudi u bivšoj Jugoslaviji" decidna je profesorica Arifi.

"Mitovima treba dati prostor u makedonskom društvu i kulturnom i demokratskom spektru ove zemlje zato što njihov uticaj uopšte nije štetan ako postoje mehanizmi koji ga kontrolišu odnosno ako postoji naučna komponenta koja će razlikovati činjenice od želja i fantazija", smatra Andreovski.

U Makedoniji institucionalno obrazovanje je relativno neutralno i ne predstavlja opasnost za stvaranje nacionalističkih mitova, što je mnogo pozitivnije u odnosu na Srbiju gdje je veličanje nacije kroz mitove stvorilo masakre i krvoprolića. Stručnjaci glavnu opasnost lociraju u medijima i njihovom korištenju za dnevnopolitičke interese od strane političara i u kolektivističkom pristupu prijema mitova. Prvi izlaz je u tome da nadležne državne institucije rade na razmjeni i upoznavanju kulturnih biljega dvije najveće etničke grupe u zemlji. Drugi segment na kome se mora raditi jeste profesionalizacija medija, ponajviše televizije, kako bi se obezbjedio plasman novinarskih emisija visokog kvaliteta,. Stručnjaci su saglasni da se upotreba mitova ne smije i ne može zabraniti u demokratskom društvu. No, zato mora se suziti i smanjiti prostor onima koji žele da ih zloupotrijebe.

Nikola Stojanov (AIM Skopje)

zrodlo: <http://www.aimpress.ch/dyn/dos/archive/data/2001/11007-doss-01-10.htm>